

Tematický okruh Lidé a čas

Co je čas?

Co jest tedy čas? Vím to, když se mne naň nikdo netáže; mám-li to však někomu vysvětlit, nevím. (sv. Augustin)

Čas je formou existence hmoty, je to obecná filozofická kategorie. Má dimenzi minulosti, přítomnosti a budoucnosti. (Hlaváček, Kašpar, Nový 1993, s. 99 – 117). Jedním z výrazů času jsou dějiny.

Dějiny = dění (ve vší komplexnosti).

Historie = popsání, poznání dějin.

Kalendář (lat. *calendarium; calendae* — *svátky novoluní*) = fyzikalistické a matematické vnímání času na základě principu kauzality. Tento princip kauzality je ale iluzorní, do minulosti se nelze vrátit. Soupis dní a měsíců běžného roku v časové posloupnosti s různými údaji, první kalendář vznikl ve starověkém Egyptě.

Způsoby měření času

Chronologie — věda o měření času (*chrónos* – čas, *logos* – slovo, přeneseně věda)

Čas jako antropologická konstanta lidského rodu → čtyři základní časovací struktury:

1. na základě biologických rytmů
2. na základě přírodních rytmů
3. na základě lidské činnosti
4. na základě periodizace dějin

1. Biologický rytmus

Biologický čas patrně tvoří základ jakéhokoliv vnímání času (podmíněno biologickým děním v buňce).

- **Bdění – spánek**
- **Menstruační cyklus a gravidita** (mayský kalendář)
- **Generace** (trvalost života, vědomí rodu)

2. Přírodní rytmus

Kulturní formy strukturace času.

- **Den a noc** (paleolit)

- **Střídání ročních období** (neolit)

Lunární a sluneční rok: lunární kalendář spočívá v pozorování fází měsíce, patrně nejstarší, používán v Babylonii → arabský kalendář; solární kalendář užívají vyspělejší zemědělské kultury, je to doba oběhu země kolem Slunce (365 a čtvrt dne), používán v Egyptě → evropský kalendář: juliánský 46 př. n. l., gregoriánský 1582 n. l.;

Počátek roku: 25. prosinec, 1. leden, 1. březen, 25. březen, 1. září)

Juliánský a gregoriánský kalendář

Byl zaveden Gaiem Juliem Caesarem roku 46 př.n.l., sedmý měsíc (Iulius) byl pojmenován podle G.I. Caesara, osmý měsíc (Augustus) podle císaře Augusta, v důsledku toho byl únor zkrácen na 28 dní. Dodnes jej používá pravoslaví. V roce 1582 byla papežem Řehořem XIII. provedena reforma kalendáře – gregoriánský kalendář, který je užíván dodnes.

3. Lidská činnost (kulturní a sociální čas)

- **Čas sváteční a všední**
- **Dopoledne – odpoledne**
- **Týden, měsíc (jména dní a jména měsíců)**

4. Periodizace dějin

- **Počátek datování** (L.P.; podle konzulů; podle olympiád; od založení Říma 754 př. n. l.; od stvoření světa)
- **12 denních hodin**
- **Starověk – středověk – novověk**
(humanistický koncept)

Čas je znepokojující svou neuchopitelností, která tkví v jeho jednosměrném plynutí, které prožíváme zejména jako lidské stárnutí, jako nevratnost lidského běhu.

Vytvářet časové vědomí u dětí je dlouhodobá a obtížná práce.

Jak jim přiblížit minulost?

- Chronologický výklad
- Synchronní výklad (J. Pekař)
- Retrospektivní výklad (R. Steiner)

Jediný jednorozměrný historický čas neexistuje.

Doporučená literatura

- BENEŠ, Z. My a čas... (čas, dějiny, člověk). In MÄRC, J., VESELÝ, M. *Stereotypy a mýty v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, s. 11–44. ISBN 978-80-7414-132-7.
- ERBEN, K. J. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha 1937.
- HLAVÁČEK, I., KAŠPAR, J., NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H&H, 1993. 448 s. ISBN 808546747X.
- VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje aneb kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2.
- ZÍBRT, Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého 1–8*. Praha 1909-1911.

Godъ (staroslověnsky *výročí, svátek, doba*)

Děkuji za pozornost.